

BASIN İŞLETMELERİNDE GREV HAREKETLERİ

Yard. Doç. Dr. Semra ATILGAN
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
İletişim Fakültesi

TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİNDE TÜRKİYE'DE GREV HAKKI

Her toplu iş mücadelesinin, sosyo-ekonomik yapıda bir takım olumsuzluklara yol açtığı bilinen bir gerçektir. Ancak toplu iş mücadelesi haklarını kabul eden her düzende, barışçı çözüm yolları da kabul edilmiştir. Otoriter sistemlerde, genellikle grev ve lokavt hakkının sosyal ve ekonomik yaşamda birtakım tehlikelere yol açacağı ileri sürülerek, toplu iş mücadelelerine yer verilmez. Ancak yasaklar koymak işçi-işveren ilişkilerinde sosyal barışı sağlayamadığı gibi, bu farklı gruplar arasındaki mücadelelerin değişik biçimde devam etmesine yol açar. Toplu iş mücadelesi hakları, demokratik düzenin doğal sonucu olarak tanındıktan sonra, toplu iş mücadelelerini kısa zamanda sonuçta ulaştırmak da kaçınılmaz olmuştur. Bu sayede; gerek işçi ve işverenlerin, gerek sosyo-ekonomik yapının en az zarar görmesi sağlanmıştır.

Toplu pazarlık görüşmelerinin büyük bir kısmı, greve gitmeden uzlaştırma safhasında anlaşma ile sonuçlanmaktadır. Grev toplu pazarlık safhasında anlaşmayı sağlayan temel unsurdur. Grev; "ya tarafların kabul edecekleri asgari şartların grev tehdidi altında dahi üst üste gelememesinden, ya da taraflardan birinin diğer tarafın veya her iki tarafın da birbirinin gerçek niyetini yanlış hesaplamış olmasından doğar. Toplu pazarlık görüşmeleri zaman zaman kesilmekle birlikte, grev sırasında da devam edebilir. Grev uzadıkça ve maliyeti her iki taraf için de arttıkça, anlaşmaya varmak amacıyla, taraflardan birinin ya da her ikisinin isteklerinden taviz verme eğilimi artar. Bir grev hareketi, bu anlamda anlaşmanın alternatifi olarak değil, tarafların anlaşmasını sağlayan yollardan biri olarak kabul edilebilir" (Dereli, 1968:192).

Bu bağlamda **grev**, "işçilerin, topluca çalışmamak suretiyle işyerinde faaliyeti durdurmak veya işin niteliğine göre önemli ölçüde aksatmak amacıyla aralarında anlaşarak veya bir kuruluşun aynı amaçla çalışmamaları için verdiği karara uyarak işi bırakmalarına" denir (Çelik, 1988: 453). Toplu iş uyuşmazlıklarının sonucu gerçekleşen grevlerin, çıkış nedenlerine bakıldığında çoğunlukla ekonomik nedenlere dayandığı görülür. Toplu pazarlık görüşmeleri sırasında ortaya çıkan uyuşmazlıklarda, ücretler birinci sırayı almaktadır. Özellikle gelişmiş ülkeler açısından, teknolojik değişiklikler ve bunlara bağlı olarak ortaya çıkan iş güvencesi de diğer önemli uyuşmazlık konusudur (Koray, 1992: 152).

Osmanlı imparatorluğundan günümüze değin, işçi haklarının gelişimine paralel olarak grev hakkının gelişimini, siyasal hakların dönüm noktalarına göre; 1850-1908 dönemi, 1908-1919 dönemi, 1919-1946 dönemi, 1946-1961 dönemi, 1961-1980 dönemi, 1980-1983 dönemi ve 1983' den sonraki dönem olarak incelemek mümkündür.

1-1850-1908 Dönemi

Osmanlı imparatorluğunda, ekonomik amaçlı işçi hareketleri pek çok iktisat tarihi araştırmalarında görülmektedir. Osmanlı imparatorluğunda XIX. yüzyılın başlarından itibaren yoğunlaşan işçi hareketleri ve örgütlenme faaliyetleri de, ekonomik hakları arama yolunda olmuş, politik nitelik taşımamıştır. Ancak örgütlenme faaliyetleri ve haklarını arama girişimleri Osmanlı İmparatorluğunda, derhal tepkiyle karşılanarak karşı önlemler alınmasına yol açmıştır. 1845 tarihli **Polis Nizamı**'nın 12. maddesi ile bu tür hareketleri önleme yetkisi Emniyete verilmiştir. Polis nizamında "amele ve işçi makulelerinin cemiyetlerinin def'i ve izalesi" hükme bağlanmıştı (Sülker, 1976: 39).

Bu olumsuz durum karşısında işçiler, haklarını bir dernek aracılığı ile aramaya karar vererek 1871 yılında **Amele Perver Cemiyetini** kurdular. Ülkenin içinde bulunduğu ağır koşullar siyasi ve mesleki örgütlerin kurulmasına yol açmıştır. Örneğin, 1895 yılında İstanbul Tophanede ki fabrikalarda çalışanlar tarafından kurulan **Osmanlı Amele Cemiyeti** sadece işçi haklarını savunmakla kalmamış, mutlakiyet yönetimine karşı faaliyetler de göstermiştir (Sülker, 1987: 14).

1881-1908 yılları Türk Basın tarihinin en karanlık yıllarıdır. Gün geçtikçe artan sansür ve istibdat gazetelere oldukça zor günler yaşatmıştır (Nüz-

het, 1931: 77). Türk gazetecilik tarihine **İstibdat Dönemi Gazeteciliği** olarak geçen bu dönemde istibdat idaresi bütün şiddetiyle basına göz açtırtmamıştır. Sultan Abdülhamid'in istibdadı söz ve yazı hürriyetini kaldırarak, tümüyle basın özgürlüğü üzerinde toplanmıştır. II.Abdülhamit, saltanatının ilk aylarında 23 Aralık 1876'da Türkiye'nin ilk anayasası olan **Kanun-i Esasi'** yi ilan etmiş ve ardından Osmanlı Mebusan Meclisini toplamıştır. Ancak bir süre sonra, II. Abdülhamit Osmanlı-Rus savaşını öne sürerek ve Kanun-i Esasi'nin kendine verdiği yetkiye dayanarak Osmanlı Mebusan Meclisini kapatmış ve koyu bir istibdat dönemini başlatmıştır (Kabacalı, 1990:47).

Kanuni Esasi'nin 12.maddesi, "Matbuat kanun dairesinde serbesttir" hükmünü getirmesine karşılık bu madde Abdülhamid'in tahta çıktığı ilk günlerden itibaren basından rahatsızlık duyması yüzünden uygulanmamıştır. II.Abdülhamid Kanun-i Esaside anılan Matbuat kanununun hazırlanması sırasında istekleri yapılmadığı için bu kanunu ilan etmemiştir. II.Abdülhamid'in baskı yönetimi, sıkıyönetim ilan edip, zihinleri bulandıran gazeteleri derhal kapatma yetkisini alarak, Kanun-i Esasiyi de yürürlükten kaldırmıştır (Kabacalı, 1990: 48). Abdülhamid döneminde sansür Matbuat Müdürlüğüne iki kola ayrılarak yürütülüyordu. Bunlar "Matbuat-ı Hariciye" ve " Matbuat-ı Dahiliye" Müdürlüğü şeklindeydi.Adından anlaşılacağı üzere iki müdürlük yurt içinde basılan ve yurt dışından gelen her türlü gazete ve dergiyi denetliyorlardı (Kudret, 1977: 35). Bu durumda gazeteler haber ve yorumdan uzaklaşarak, tefrikalarla dolu edebi bir dergi halinde çıkmaya başladı. Bu dönemin, gazeteleri devrin sansür memuru Hıfzı beyin emrinde denetime tabi tutularak uygunsuz yazı yayınlayan gazeteler ya kapatılmış, ya da sansüre uğrayarak beyaz çıkmıştır (Şapolyo, 1971: 157).

İstibdat idaresi döneminde, yalnızca yasak bir kelimenin yazılması bile sansüre neden olabiliyordu (Oral ,1967: 153). Gazete ve her nevi basılı eserlerde,1877-1908 arası Türkçede yazılması ve konuşulması yasak olan kelimeler arasında ; **grev**, suikast, ihtilal, anarşi, sosyalizm, dinamit, infilak, kargaşalık, kital, Makedonya, Girit, Kıbrıs, Yıldız kelimeleri bulunuyordu (İskit, 1939: 129). Bu dönemde, Türk basın tarihinde ilk basın grevi sayılan, Sabah ve İkdam gazetesinde çalışan gazetecilerin yapmış olduğu, işi bırakma eylemi gerçekleşmiştir.

a-İlk Basın Grevi

Basın tarihçileri tarafından **ilk basın grevi** sayılan grev, 1901 yılında, Abdülhamid'in tahta çıkışının 25.yıldönümünde gerçekleşmiştir (Topuz,

1973: 84). Abdülhamid acımasız sansür altında ezilen basınla, ilişkilerini düzeltmek amacıyla pul vergisini kaldırma kararı almıştı. Bunun üzerine dönemin gazetecileri, pul vergisinin kaldırılmasıyla gelirlerinde artış olan gazete patronlarından zam istediler. Ancak gazete patronları, gazetecilerin bu isteklerini kabul etmediler (İnuğur, 1993: 303). **Sabah** ve **İkdam** gazetesinin yazı kurulları, haber toplayıcıları, düzeltmenleri işi bırakma kararı aldılar. Bununla da yetinmeyen gazeteciler Sabah ve İkdam gazetesini sarsmak amacıyla bir gazete çıkarmaya karar verdiler. Kapanmak üzere olan **Saadet** gazetesini, her gazeteci yirmibeş lira sermaye koyarak yayın hayatına soktular. Bu duruma karşı olarak, o güne değin hiçbir noktada anlaşamayan Sabah ve İkdam gazetesi sahipleri Mikran efendi ve Ahmet Cevdet bey, aralarında anlaşarak, eski gazetecileri de biraraya toplayarak İkdam ve Sabah'ı yayınlamaya devam ettiler. Bu durumda Saadet gazetesini çıkarmak ne İkdam'ı ne de Sabah'ı etkilemişti. Gazete okuyucuları, gazetecilerin grev yaptıklarını bile farketmemişlerdi (Yalçın, 1975: 111).

Dönemin Basın dünyasının en iyi kalemleri Saadet gazetesini yürütmekte başarılı olamamışlardı. Birkaç ay ücret almadan çalışmak ve yirmibeş lira borca girmek basın işçileri için ağır bir yük olmuştu. Sonunda işi bırakma kararı alan gazeteciler, Saadet gazetesini yayınlamaktan vazgeçtiler. Son günün satış bedeline de, gazetenin baş dağıtıcısı olan Sava el koydu. Böylece grev eylemi hiçbir amaca ulaşmadan başarısızlıkla sonuçlanmış oldu (Yalçın, 1975: 113).

Bütün olumsuzluklara ve eldeki bilgilerin azlığına rağmen bu grev, grev kararının alınışı, grevi yürüten sözcülerin meslek grupları, Saadet gazetesinin kiralanması ve mali sorumluluğunu üstlenenlerin kimlikleri, grev de beden işçilerinden daha çok, fikir işçilerinin ağırlıklı olması bize bu grevin Basın tarihinde gazetecilerin gerçekleştirdiği ilk Basın Grevi olduğunu göstermektedir. Ancak bu grevi bugünkü anlamda grev saymak olanaksızdır. Zira, "o dönemde grevi destekleyen bir örgüt ve grev hakkını düzenleyecek bir hukuki sistem söz konusu değildi" (Karahasanoğlu, 1992: 202).

2-1908-1919 Dönemi

1908'i izleyen yıllarda Jön Türklerin ülkede başlattıkları özgürlük havası, işçi örgütlerinin çoğalmasına ve gelişmesine yol açtı. II. Meşrutiyet Dönemi kısa ömrüne rağmen Endüstri İlişkileri bakımından oldukça önemlidir. 24 Temmuz 1908'de Abdülhamid'in istemiyerek yürürlüğe soktuğu Kanun-i

Esasi'nin 120. maddesi ile, (" ... Vatandaşlar toplanma ve bazı kayıt ve şartlar ile, cemiyet kurma hakkına maliktirler ") toplanma ve dernek kurma özgürlüğü yasal hale gelmişti. Kanununun çıkmasını izleyen günlerde, çalışma koşullarının düzeltilmemesi nedeniyle, sadece 13 Ağustos ve 15 Eylül 1908 arasında yirmisekiz grev özellikle Şam, Selanik ve İstanbul'da görülmüştür. Bunlardan biri de konumuz açısından önemli sayılabilecek olan **Beyoğlu Semti Gazeteleri Mürettepleri** (Eylül 1908) grevidir (Sülker, 1976: 146).

İstibdad döneminden sonra, II.Meşrutiyetin getirdiği özgürlük ortamında işçiler demiryolu grevleriyle Alman sermayedarlarına, İstanbul Tramvay şirketindeki grevle de Fransız sermayedarlarına karşı hak aramışlardı.

Grev hareketlerinin hızla yayılması, hükümet ve işverenleri hak arayan işçilere karşı ortak önlemler almaya itti. 25 Eylül 1908'de de **Tatil-i Eşgaal Kanun-u Muvakkatı** ilan edilerek, yabancı devletlerin güdümündeki hükümet, dernek kurma ve grev hakkını yasakladı (Kutal, 1962: 111). 31 Mart olaylarından sonra kurulan İttihat ve Terakki hükümeti, Alman sermayedarların yoğun baskısı üzerine, Kanun-u Muvakkatın yerini alacak asıl kanunu, **Tatil-i Eşgaal Kanunu**'nu 27 Temmuz 1325 'de çıkarmıştır. Bu Kanunla hizmet-i umumiye anlayışından hareket edilmiş, bu kavrama giren kuruluşlarda sendika teşkili men (madde 8) ve teşekkül etmiş sendikalar feshedilmiştir (madde 11). İttihat ve terakki hükümetinin siyasi hürriyeti büsbütün yok ettiği 1913 yılı ortalarına kadar, birtakım işçi hareketleri devam etmiştir (Tunçay, 1967: 23).

İşçilerin haklarını koruyacak yasaların olmaması, işçileri ortak menfaatlerini mesleki örgütler aracılığı ile korumaya yöneltmiştir. 1895'de Osmanlı Amele Cemiyetini kuranlardan bir bölümü, 1909'da **Osmanlı Terakki Sanayii Cemiyetini** kurdular. Türkiye'de basımevleri ve basımeşletmelerinde çalışanlar açısından, ilk örgütlenme hareketleri matbaa işçileri tarafından yapılmıştır. Bu dönemde (1909 yılında) Matbaalarda çalışan işçiler **Mürettibini Osmaniye Cemiyeti**'ni kurdular (Sülker, 1987: 22).

İttihat ve Terakki hükümetinin başarısızlığı sonucu 31 Mart 1909 olayının arkasından İstanbul işgal edildi, Abdülhamid tahtan indirildi ve sıkıyönetim ilan edildi. İşçilerin grevle elde ettikleri hakları uygulanmamaya başlandı. Bu dönemde zor şartlar altında gerçekleştirilen grevler arasında Ocak 1911 ve Kasım 1911'de "**Selanik Matbaa işçileri grevi** de vardır. I. Dünya savaşına kadar işçiler çeşitli baskılara maruz kaldılar, örgütlenmek için uygun ortam arayan işçiler Balkan savaşının yarattığı iç karışıklıkları fırsat bi-

lerak 1912 yılında sendika kurdular. Ancak savaşın başlamasıyla her türlü örgütlenme hareketi sonuçsuz kaldı (Sülker, 1987: 24).

3-1919-1946 Dönemi

Bu dönemde işçiler, siyasi hak ve özgürlüklerini, partiler içinde gerçekleştirmeye çalıştılar. İmalatı Harbiye Umum fabrikaları işçileri, şömen-diferlerde çalışanlar, fes ve mensucat fabrikaları işçileri, deniz işçileri, ağaçlı madeni işçileri, bazı **gazeteciler** ve şirketlerde çalışan müstahdemler 1919 yılında, **Osmanlı Amele Fırkasını** kurdular. Tramvay ve dok işçileri de 1919 Şubatında kurulan **Türkiye Sosyalist Fırkası** etrafında toplanarak mücadelelerine güç katmaya çalıştılar (Sülker, 1987: 26).

Türkiye Sosyalist Fırkasının hareket biçimini beğenmeyen tramvay işçileri de **Müstakil Sosyalist Fırkasını** kurdular. Büyük Millet Meclisinin açılması ve yeni kurulan Türkiye Cumhuriyetini, ilk Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğinin tanınması sosyalizan amaçlı birçok partinin kurulmasına yol açtı. Kurulan bu partiler ve işçiler Ankara hükümetini desteklediler. Ancak bu partilerin hiçbiri işçilerin haklarını korumada gerçek anlamda başarı gösteremediler (Sülker, 1987: 27).

Cumhuriyetin ilanından sonrademek kurma özgürlüğü, **1924 Anayasası** ile güvence altına alındı. 1909 tarihli Dernekler Kanunu yürürlükte kaldı. Bu dönemde pek çok işçi derneği kuruldu. Ancak işçiler, dağılık ve birbiriyle iç mücadelelerle yıpranan işçi dernekleri yüzünden somut adımlar atamadılar.

4 Mart 1925'de **Takriri Sükun Kanunu** ile işçi dernekleri yeni bir durumla karşılaştılar. Bu kanunla işçilerin örgütlenme hakları yasaklanmış oldu. Cumhuriyet döneminin ilk Basın Kanunu sayılan, 8 Ağustos 1931'de yürürlüğe giren 1881 sayılı **Matbuat Kanunu**'na göre, saltanat, hilafet, komünizm ve anarşizm yanlısı yayımlara yasaklama getirildi (Koloğlu, 1992: 66). Ardından, 8 haziran 1936 da kabul edilen **İş Kanunu** da birtakım yasaklamalar getirerek, işçilere örgütlenme hakkı vermedi ve grev ve lokavt yasağı da getirdi. Grev ve lokavt yasağının olması, genel işçilik bilincinin oluşmasını geciktirdi (Sülker, 1987: 31). Türkiye'de, işçi ve işveren ilişkilerinin hukuکی statüsünün düzenlenmesi yolunda ilk büyük adım olan 1936 tarihli İş Kanunu **gazetecileri** bu Kanunun kapsamı dışında bırakarak, sadece bedeni çalışması fikri çalışmasına üstün veya eşit olanları işçi kabul etmiş ve bunların durumunu düzenlemişti. Bu kanun işçiyi bir hizmet akdi ile başka bir kimse-

nin işyerinde bedenen veya bedenen ve fikren çalışan kimse olarak tanımlanmıştır. Bu tanımlama ile fikri emeğiyle çalışan ya da fikri emeği bedeni emeğine üstün olan kişiler, kanunun kapsamı dışında kalmıştır. Bu dönemde gazeteciler için uygulanan kanun, Borçlar Kanununun genel nitelikteki hizmet akdine ilişkin hükümleri olmuştur.

Bununla da kalmayıp işçilerin, çeşitli derneklede örgütlenme yolu engellenerek tek bir dernekte toplanma zorunluluğu getirildi. Medeni Kanunun derneklerle ilgili hükümlerinin uygulanmasını olanaksızlaştıran, 1938 tarihli **Dernekler Kanunu** yayınlandı. Bu Kanunun 9.maddesi, "Aile, cemaat, ırk, cins ve sınıf esasına veya adına dayanan cemiyetler kurulamaz" hükmü ile sendika kurmanın önünü iyice tıkmış oldu. Bu hüküm 1945 yılının sonlarına kadar devam etmiştir.

Dernekler Kanununun baskısı işçileri, sendika kurma faaliyetinden uzaklaştırırken, bir dernek etrafında örgütlenememek ve sorunların artması işçilerin çalışma yaşamı ile ilgili bir Bakanlığın kurulması fikrini doğurdu. 8 Haziran 1945'de Meclise sunulan bir Cumhurbaşkanlığı tezkeresi ile Çalışma Bakanlığının kurulması kararlaştırıldı. Böylece bir taraftan iş yaşamının düzenlenmesi ve kontrolü bu Bakanlığa veriliyor, birtaraftan da demokrasi prensiplerini savunarak savaş ilan eden müttefik devletlere sosyal ihtiyaçların karşılanmaya başlandığı görünümü verilmek isteniyordu (Sülker, 1987: 35).

4-1946-1961 Dönemi

10 Haziran 1946 da yapılan değişikliklerle dernek kurma yasağı kaldırıldı. Böylece sınıf esasına dayalı dernek kurma özgürlüğüne kavuşan işçiler sendika kurmak için faaliyete geçtiler. Özellikle sosyalist partiler etrafında toplanan işçiler, grev hakkını elde edebilmek için de mücadeleye başladılar. Bu açıdan 1946 yılı, sendikacılığın yeniden başladığı yıllar olarak Türk Sendikacılık tarihinde önemli bir yer tutar. Bu dönemde pek çok işçi sendikası ve derneği kurularak işçilerin sosyal hakları konusunda önemli ilerlemeler kaydedildi. Ancak siyasi iktidarın devlet felsefesine ters düşen bu girişimler Aralık 1946'da sıkıyönetim kararıyla durdurulmuş, ardından da pek çok sosyalist parti ve sendikalar kapatılmıştır (Timur, 1991: 77).

20 Şubat 1947 de kabul edilen **İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri Hakkında Kanun**'a göre sendikalar iç ve dış siyasetten uzak, ulusal, devletle beraber kamu menfaati içinde kitlelerin menfaatlerini koruyan "hür" kuruluşlar haline geldiler. Bu Kanunda da işçilere grev ve lokavt

hakkı tanınmamıştı.

Grev hakkının işçilere tanınmaması büyük tepkilere yol açtı. Başta sosyalist partiler olmak üzere, muhalefetteki diğer partiler, sendikalar, grev hakkını savunuyorlardı. İktidardaki CHP grev hakkına açıkça karşı olduğunu söylerken, muhalefetteki DP grev hakkından yana olduğunu beyan ediyordu. 1.2.1950 tarihinde, İstanbul'da bulunan sendikalardan, İstanbul Basın Teknisyenleri Sendikası, İstanbul Hür Mensucat Sanayii İşçileri Sendikası, İstanbul Matbaa İşçileri Sendikası, Ortaköy Tütün İşçileri Sendikası, grev hakkı konusunda ortak tavır almaya karar vererek İstanbul İşçi Sendikaları Birliğini oluşturdular (Sülker, 1976: 84). Grev hakkı konusunda ortak tavır almaya karar veren diğer sendikalar da 2.4.1950 tarihinde, Hür İşçi Sendikaları Birliğini kurdular.

1950 yılında iktidar değişikliğine yol açan genel seçimlerden önce; İş Kanununda yapılan değişiklikler (25.1.1950) sırasında Kanunun gerekçesinde ve yasama organında yapılan konuşmalarda, Devletin iş uyuşmazlıklarındaki hakim rolü vurgulanmıştı (Kutal , 1988: 126). Grev hakkının karşısında olan, CHP 14 Mayıs 1950 de yapılan seçimler sonucu iktidarı kaybetti. 1950 seçimleri sonucu iktidara gelen DP işçilere muhalefetteyken vaad ettiği grev hakkını tanımadı. Demokrat parti iktidarda kaldığı süre içinde de grev hakkını yasallaştırmamış ve sendikaları iktidara bağımlı hale getirmiştir (Talas, 1967:299). Devlet iş uyuşmazlıklarında hakem görevini üstlenerek sosyal dengeyi sağlamaya çalışmış, gerekçe olarak da, ülkedeki sanayii hayatındaki düzen ve uyumu bozabilecek uyuşmazlıkların devletin hakemliği ile çözümlenmesi gerektiğini, bunun ülkenin ekonomik yapısına en uygun şekil olduğu ileri sürülmüştür (Kutal ,1988: 126).

1950'lerden sonra basın, siyasi organlar ve demokratik rejim içinde kazandığı itibar, gazetecilik mesleğinin kendine özgü çalışma şartlarının, kanunla düzenlenmesi fikrini doğurmuştur. Her meslek grubunun kendine özgü çalışma şartlarının özel kanunla düzenlenmesi fikri, ilk defa gazetecilik mesleğinde çalışanlara uygulanmıştır. Böylece 13.5.1952 tarihinde kabul edilen, 5953 sayılı **Basın Mesleğinde Çalışanlarla Çalıştıranlar Arasındaki Münasebetlerin Tanzimi Hakkında Kanun** 20.6.1952 tarihinde yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Uygulamada Basın İş Kanunu olarak anılan bu kanun, 29 3 1935 tarihli Fransız İş Kanunundan esinlenerek hazırlanmıştır (Tuncay, 1988: 33). 5953 sayılı Kanunun hazırlanmasında dönemin siyasi yapısının rolü önemlidir. 1950'lerden sonra basının siyasi organlar ve demokratik rejim içinde kazandığı itibar kanunun hazırlanmasında hareket noktası

olmuştur (Zaim, 1962: 21). 1952'deki ilk metni ile 32 madde ve 3 geçici maddeden oluşan 5953 sayılı Kanun'un başlangıçtaki içeriği itibarıyla en önemli özelliği, o yıllarda kamu kesimi dışında, fikir işçisi sayılanlardan ilk olarak çalışan gazetecilerin işverenleri ile ilişkilerini ve onları korumayı amaçlamasıdır (Saymen, 1954: 392). Bu kanun içeriği açısından dönemine göre oldukça ileri bir nitelik taşıyordu. Kanun ayrıca çok partili siyasi yaşama dönüldükten sonra Türkiye'de çıkarılan ilk İş Kanunu olmuştur (Tuncay, 1988: 34).

Kanun 12.2.1954 tarihinde kabul edilen 6253 sayılı kanun ile 10,15,17,20 ve 28. maddeleri değiştirilmiş ve ek üç madde getirilmiştir.

5-1961-1980 Dönemi

1950-1960 arası dönemde siyasi iktidarın izlediği ekonomik program, kazanılmış olan sosyal hakları yetersiz hale getirmişti. Bu dönemde toplu sözleşme düzeni henüz yürürlüğe konmamış, grev hakkı tanınmamış olduğundan diğer işçiler gibi Basın mesleğinde çalışanların da iş mücadelesi yoktu (Okay, 1969: 91). Ancak sosyal ve ekonomik gelişmeler basını bir endüstri, sermaye için de karlı bir yatırım alanı haline dönüştürdü. Bu dönüşüm sonucu basın sektöründe ciddi değişimler gerçekleşti. Büyük sermayenin basını karlı bir yatırım alanı olarak görmesi, basın işletmeleri arasındaki rekabeti hızlandırdı. Basında sermayenin denetimi arttıkça basın özgürlüğü ve gazetecilerin çalışma koşulları ciddi tehlikelerle karşı karşıya kaldı. Yapılan bütün değişikliklere rağmen kanunun, "basın mesleğinde çalışan fikir işçilerini tatmin etmediği ve büyük sermayeye karşı korumadığı" iddiası ileri sürüldü (Özek, 1978: 801).

Bu gerek üzerine 27 Mayıs 1960 ihtilalinden sonra, yasama görevini tek başına yürüten Milli Birlik Komitesince, 4.1.1961'de kabul edilen 212 sayılı Kanun, yeni Anayasa'yı hazırlayacak Kurucu Meclis'in kuruluşundan iki gün sonra 10.1.1961'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 212 sayılı Kanun 5953 ve 6253 sayılı Kanunların 19 maddesini değiştirmiştir. Kanunun kabulü gazete sahipleri arasında büyük tepkilere yol açmıştır. Akşam, Cumhuriyet, Dünya, Hürriyet, Milliyet, Tercüman, Vatan, Yeni İstanbul ve Yeni Sabah gazeteleri ortak bir bildiri hazırlayarak "kapatma" kararı almışlar ve üç gün boyunca gazetelerini yayınlamamışlardır. Bu durum karşısında Türkiye Gazeteciler Sendikası Yönetim kurulu 10 Ocak 1961 günü, gazete sahiplerinin 3 günlük boykotu boyunca **Basın** adlı bir gazetenin yayımlanmasını kararlaştırmışlardır (10 Ocak ve Ötesi, 1963: 11).

22.1.1962 tarihinde Ankara'da toplanan III. Çalışma Meclisinde, dönemin Çalışma Bakanı Bülent Ecevit de "... bu kanunla gazetecilere bilhassa kıdem tazminatı bakımından tanınmış haklarda bir kısıntı yapılmamak kayıt ve şartı ile, işverene düşen yükün daha kolay taşınabilir bir hale getirilmesi imkanının araştırılmasını " istemiştir (III. Çalışma Meclisi ,1962: 12). Gerçekte 212 sayılı Kanun ile gazetecilere çok fazla yeni haklar verilmiş ya da işverenlere eskisine oranla çok fazla yükümlülükler getirmiş değildi.Sadece eski hak ve yükümlülükler gazeteciler lehine biraz daha geliştirilmişti.

Ülkemizde gerçek ve özgür sendikacılık ve toplu pazarlık düzenine geçiş, 334 sayılı,1961 Anayasasının ilgili hükümlerine dayanılarak çıkarılan 275 sayılı Toplu iş sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu ile başlamıştır. Çalışanlara Anayasa ile tanınan grev hakkı, 275 sayılı Kanunla düzenlenmişti.Bu düzenleme grevin tarifini yapma, yasaklarını gösterme ve usulünü açıklama şeklinde olmuştu.(Kutal ,1977:107). 275 sayılı Kanun ile taraflar, toplu iş uyuşmazlıklarını çözümlenme konusunda serbest bırakıldıkları halde; bir yandan grev ve lokavt sınırlamaları, bir yandan da uzlaştırma safhasından geçme zorunluluğu, grev ve lokavt kararını karşı tarafa bildirdikten sonra bekleme zorunluluğu gibi çeşitli sınırlama ve kısıtlamalar da kabul edilmiştir (Oğuzman, 1964 : 11).

275 sayılı Kanuna göre, taraflar toplu iş uyuşmazlığının her safhasında Özel Hakeme başvurabileceklerdi.Bu durum 275 sayılı Kanunun getirdiği önemli yeniliklerden biriydi. Kanunun kabul ettiği bu sisteme göre, taraflar karşılıklı anlaşarak toplu iş uyuşmazlığının her safhasında özel hakeme başvurabilirlerdi.Grev ve lokavtın yasaklandığı hallerde dahi taraflar, kendi müşterek arzu ve iradeleriyle Özel Hakeme gitmekte tamamiyle serbesttiler (Okay, 1968: 89).

Uygar ve demokratik bir toplumda gazetecilerin görev ve sorumluluklarını yerine getirebilmeleri, işverenlerin ekonomik çıkarları arasında denge kurulmasını, sağlamak amacıyla özel bir düzenlemenin gerekliliği anlaşılarak, 1952 yılında basın mesleğinde çalışanlarla çalıştırılanlar arasındaki münasebetlerin tanzimi hakkında 5953 sayılı Kanun Yürürlüğe girmiştir. Ancak, gazetecilerin diğer çalışanlar gibi grev hakkına kavuşması, 1961 Anayasasının kabulünden sonra mümkün olmuştur.

1961 Anayasası, bütün çalışanların sendika kurma ve sendikaya üye olma ve grev yapma hakları ile sosyal güvenlikten yararlanma hakkını teminat altına almıştı.15 Temmuz 1963 tarihli ve 274 sayılı **Sendikalar Kanunu**,

gazetecilerin kuracakları sendikaları da kapsamına aldığı gibi, gazetecilerin toplu iş sözleşmeleri de 275 sayılı **Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu** hükümlerine tabii oldu. Böylece diğer çalışanlar gibi gazeteciler de 275 sayılı Kanun ile grev yapma hakkını elde ettiler. 1961 Anayasası, bütün çalışanların ve gazetecilerin sendika kurma, sendikaya üye olma, toplu iş sözleşmesi yaparak ekonomik ve sosyal durumlarını düzeltme ve toplu sözleşme yapmaya işvereni zorlamak amacıyla grev yapma hakları ile sosyal güvenlik-ten yararlanma hakkını teminat altına almıştı (Oğuzman ,1967: 2).

" Sendikaların toplu iş sözleşmesi yapma faaliyetlerinin doğal bir uzantısı da greve karar vermek ve idare etmektir. Sendikaların toplu iş sözleşmesi akdetmek ve grev kararı vermek ve idare etmek faaliyetleri, işçilerin ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek amacı bir bütünü oluşturur" (Şahlanan, 1986: 261). Türkiye'de çalışan gazetecileri örgütleyen başlıca sendikal örgüt olan Türkiye Gazeteciler Sendikası, üyelerine daha iyi ücret ve çalışma koşulları sağlayabilmek için yaptığı grevlerin tümünü, 1961 Anayasası ile kurulan yeni çalışma düzeninden sonra gerçekleştirmiştir. Bu dönemde Basın sektöründe görülen ancak, Türkiye gazeteciler Sendikasının taraf olmadığı ilk grev Demokrat İzmir Gazetesi grevidir.

a-1966 Demokrat İzmir Gazetesi Grevi

1966 yılında Gazetecilik işkolunda görülen ve aynı yıl Türkiye'de yapılan grevler içinde en uzun süreli grev olan Demokrat İzmir gazetesi grevi, bu gazetede çalışan teknisyenlerin yapmış olduğu bir grevidir. 221 gün süren bu greve 27 işçi katılmıştır(Çalışma Dergisi ,1972: 203). Ancak gazetecilik işkolunda görülen bu grevin gerçekte Demokrat İzmir gazetesinde çalışan teknisyenlerin grevi olduğu ve işverenin bu grev dolayısıyla gazeteyi kapatacağını bildirerek, Türkiye Gazeteciler Sendikası üyesi gazetecilerin işlerine son verdiği, TGS'nin Basın gazetesinden de açıkça anlaşılmaktadır(Basın gazetesi 1966). Bu grev,Türkiye Gazeteciler Sendikası'nın taraf olmadığı **Türkiye Teknisyen Gazeteciler Sendikasının** taraf olduğu bir grevidir.

17 Ekim 1971 tarihinde İşkolları Yönetmeliğinin yayınlanması ile basında çalışan bütün işçileri aynı çatı altında birleşmeye zorlamıştır. Bu yönetmenliğin yayınlanmasının ardından, gazete ve dergilerin yayımlandığı işyerlerinde çalışan teknisyen gazetecileri kapsayan **Türkiye Teknisyen Gazeteciler Sendikası** ile **Türkiye Gazeteciler Sendikası** arasında 22.12.1971 tarihinde yapılan protokol, 26 .12 .1971 tarihinde Genel Kurulda kabul edilerek, gazete, dergi ve ajanslarda çalışanların tümünün tek sendikada bütünleş-

mesi kabul edilmiştir(TGS Danışma Kurulu Raporu .1972:12). Nihayet 5.5.1983 tarihinde kabul edilen ve 7.5.1983 tarihinde yürürlüğe giren 2821 sayılı Sendikalar Kanunu ve bu kanuna göre hazırlanan iş kolları tüzüğünde matbaa işyerleri, TGS'nin yer aldığı 27 numaralı Gazetecilik işkolu dışında kalmıştır.

27 numaralı işkoluna " 212 sayılı Kanunla değişik 5953 sayılı Kanuna göre gazeteci sayılanların gazete ve mevkutelerle haber ve fotoğraf ajanslarında yaptıkları işler ile asıl işi gazete ve mevkutelere bağlı olarak bunları basmak ve basımevlerinde yapılan işler " girmektedir.

TÜRKİYE GAZETECİLER SENDİKASININ GERÇEKLEŞTİRDİĞİ GREVLER

a-1969 Anadolu Ajansı İstanbul Şubesi Grevi

TGS'nin gazete, ajans ve diğer süreli yayınlarla basımevlerinde, toplu iş sözleşmelerinin uyuşmazlıkla sonuçlanması sonucu almış olduğu, grev kararlarından ilki, Anadolu Ajansı İstanbul Şubesinde başlattığı grevdir.10 Mart 1969 günü, Anadolu Ajansı İstanbul Şubesinde başlatılan grev, 18 Mart 1969 günü uzlaşma sağlanarak sona ermiştir (TGS İst. şub. Çalışma Raporu, 1968-1970: 13-14).

b-1971 Dünya Gazetesi Grevi

Toplu iş sözleşmeleri sırasında anlaşmaya varılamayan Dünya gazetesi işyerinde, grev uygulamasına geçmek kararı alındı.Dünya gazetesinde 17 Şubat 1971 tarihinde saat 06.00' da başlayan grev, 9 saat içinde başarıya ulaşarak protokol imzalanmıştır.Ancak grevden altı ay sonra, işveren karşı harekete geçmiş ve altı sendika üyesi işten çıkarılmış ve beş sendika üyesi de sendikadan istifa ettirilmiştir.Dünya gazetesi, TGS'ye karşı tutumunu, teknik kesimdeki üyelere de yönelterek, bu üyeleri toplu halde sendikadan istifaya zorlamıştır. Ancak sıkıyönetim düzeni içinde, Türkiye Gazeteciler Sendikası'nın olaylara müdahalesi mümkün olamamış, sadece sendika Genel Merkezi ve İstanbul Şubesi tarafından Dünya gazetesi protesto edilmiştir (TGS Danışma Kurulu Raporu, 1972: 8).

c-1974 İstanbul Matbaacılık Grevi

İstanbul Matbaası işyerinde, toplu sözleşme görüşme aşamasında iş-

veren, sendikanın yetkisine itiraz etmiş, ancak bu girişimleri sonuçsuz kalınca da sendikalı üyelere çeşitli baskılar uygulamıştı. 1972-1973 Döneminde birçok işyeri ile, ihtilafa gidilmiş ancak sonuçta Yüksek Hakem Kurulunun kararına uyulmuştur. Ancak İstanbul Matbaacılık Aş.' de işveren hakem kararına uymamış, hakem kararının verildiği gün işyerini kapattığını açıklamış ve lokavt ilan etmiştir (TGS İst. şub. Çalışma Raporu, 1972-1974 :50)

TGS işverenin usulsuz lokavt uygulaması için savcılığa müracaat etmiş, kanuni süresi sonunda da İstanbul matbaacılık Aş.' inde grev kararı almıştır. Grev 25.3.1975 tarihinde uzlaşma sağlanarak sona ermiştir (TGS Genel Yönetim Kurulu Çalışma Raporu, 1972-1974: 76).

d-1976 Kraner Matbaası Grevi

17 Mayıs 1976'da Ankara'da Zafer gazetesini basan, Kraner Ticaret Ltd.şti. matbaasında başlayan grev, Kasım 1977'de kaldırılmıştır.

Birbuçuk yıl gibi uzun bir süreyi kapsayan bu grev sırasında işveren, Zafer gazetesini bir başka matbaada bastırmıştır. Dört TGS üyesinin sürdürdüğü bu grev, Türkiye Gazeteciler Sendikası tarafından üyelerinin daha fazla zarara uğramaması için, tazminatları alınarak bitirilmiştir (TGS Merkez Çalışma Raporu ,1976-1978:127).

e-1977 Anadolu Ajansı Grevi

Anadolu Ajansının Ankara Merkez, Gölbaşı, İstanbul, İzmir ve Adana işyerlerinde, toplu iş sözleşmeleri uyuşmazlıkla kesilmişti ardından uzlaştırma kurulu kararı da kabul edilmeyince, Türkiye Gazeteciler Sendikası 30 Aralık 1976 günü grev kararı almıştır. Anadolu Ajansı grevi, 12 Ocak 1977 günü bütün işyerlerinde uygulamaya konulmuştur. Grev süresince yapılan görüşmelerde, anlaşma sağlanmış ve grev 17 Ocak 1977'de kaldırılmıştır (TGS Merkez Yön.Kurulu Çalışma Raporu, 1976-1978: 127).

f-1977 Akdeniz Haber Ajansı Grevi

1976 yılı Haziran ayında, çalışma yaşamına giren Akdeniz Haber Ajansında, başlangıçta beş olan TGS'li sendika üyesinin, otuzüçe çıkması işverenin tepkisine yol açmıştı. (Ajansta çalışan 48 kişininin 33'ü TGS üyesiydi). İşveren ilk etapta zarar ettiğini ileri sürerek, 14 işçiyi işten çıkarmış, ardından da özellikle bayan işçileri sendikadan istifaya zorlamıştı.

Bunun üzerine Türkiye Gazeteciler Sendikası, Bölge Çalışma Müdürlüğüne başvurarak, işverenin yasa dışı davranışının ivedilikle saptanmasını istemiştir. Ardında sırasıyla, İstanbul 1. İş Mahkemesine, Cumhuriyet savcılığına ve İstanbul Valiliğine başvurarak, işverenin bu tutumunun kanunsuz lokavt olduğu bildirilmiştir.

İşveren, TGS'nin toplu iş sözleşmesi yapma yetkisine sahip olmadığını ileri sürerek, TGS'yi taraf kabul etmemiştir. Ancak 26.5.1977 tarihinde Bölge Çalışma Müdürlüğü'nün, TGS'nin yetkili sendika olduğu kararından sonra da işveren, toplu iş sözleşmesi toplantılarına gelmemiştir. Bununla da kalmayarak, Bölge Çalışma Müdürlüğü ve İstanbul Valiliğine başvurarak, işyerinde grev oylaması istemiştir. Yasal süre içinde yapılmayan bu müracaata rağmen, Bölge Çalışma Müdürlüğü grev oylaması yaptırmıştır. 14.7.1977 tarihinde, işyerinde mevcut 15 işçiden 8'inin oylamaya katılmasıyla ve dört evet oya karşılık, dört hayır oyla işyerinde grev kararı alınmıştı (TGS İst. Şub. Çalışma Raporu, 1976-1978: 58).

Olaylı geçen Akdeniz Haber Ajansı grevinde, işveren işçileri işten çıkarma eylemlerini sürekli haklı göstermeye çalışarak, TGS'yi kanunsuz eylemler yapmakla suçlamıştır. Akdeniz Haber Ajansı, TGS'nin suçlamalarının başında gelen, işçileri haksız işten çıkarma ve tayinlerini, zarar ettiği gerekçesiyle yaptığını ileri sürmüştü.

Olayların, Türk-İş Genel Merkezine intikal etmesiyle, Türk-İş Genel Sekreteri, Sadık Şide işvereni toplantıya çağırdı. 23 Mart 1978 günü Ankara'da yapılan toplantıya, işveren Uğur Reyhan'ın katılmasıyla sözleşme ana müzakeresi yapıldı. Ancak, bu sözleşme Akdeniz Haber Ajansı Yönetim Kuruluna imzalatılmadı (TGS Merkez Yönetim Kurulu Çalışma Raporu, 1976-1978:129). 25.1.1979 günü Akdeniz Haber Ajansı grevi, yapılan özel sözleşme ile sona ermiştir. Bu tarihten sonra da Akdeniz Haber Ajansı kapanmıştır.

g-1978 Hayat Yayınları Grevi

Hayat, Resimli Roman, Ses ve Hayat Spor haftalık dergilerini basan Doğan Kardeş Matbaacılık Sanayii Aş. işyerinde 1.1.1978 tarihinde, TGS'nin yetkili olarak sürdürdüğü toplu iş sözleşmelerinde anlaşma sağlanamamış ve 3.5.1978 günü sendikaca grev kararı alınmıştır.

Hayat Yayın ve Neşriyat Aş.'nin işverenleri ile, Doğan Kardeş Matbaacılık Sanayii Aş.'nin işverenlerinin aynı kişiler olması, grevin hemen başla-

tılamamasına neden olmuştu. Kurullar arası yapılan görüşmeler sonucunda, Doğan Kardeş Matbaasınınca basılmakta olan, Hayat, Ses, Resimli Romann kuruluşunu teşkil eden Hayat Yayınları Aş. ve bunların bağlı olduğu Neşriyat Aş' nin prosüdürleri tamamlanarak grev kararı alınmıştı (TGS İst.şub. Çalışma Raporu, 1976-1978: 142).

Böylece, Doğan Kardeş Matbaacılık Sanayii Aş.'de, 3.7.1978 de grev kararı uygulanmaya başlamıştı.

Tüzel kişilik olarak ayrı olmakla birlikte Doğan Kardeş ortaklarının oluşturduğu Hayat Yayınları Aş.'de 11 ve 33 sayılı işkolu için 18.7.1978 günü, Türkiye Gazeteciler Sendikası tarafından grev kararı alınmıştı.

Yine aynı gerçek kişilerin oluşturduğu Neşriyat Aş. işyerinde de 11 ve 33 sayılı işkolu için 28.8.1978 tarihinde grev kararı alınmıştı (TGS Merkez Yön.Kur. Çalışma Raporu, 1976-1978:129).

Hayat Yayınları grevi 28.2.1980 tarihinde yapılan özel sözleşme ile sona ermişti. Bu tarihten sonra Hayat Yayınları kapanmıştır.

6-1980-1983 Dönemi

Bu dönemde, 12 Eylül 1980'den önce başlamış olan bütün grevler gibi, Türkiye Gazeteciler Sendikasının da yapmış olduğu grevler kaldırılmıştır. 5.8.1980 tarihli **Adana Çukurova gazetesi grevi**, 21.8.1980 tarihli **Ankara Banknot matbaası grevi** ve 3.9.1980 tarihli **Devlet malzeme Ofisi İmalat Atölyesi grevi** 12 Eylül 1980 tarihinde kaldırılmıştır.

Bu dönemde, ayrı yapı ve yetkilere sahip yeni bir Yüksek Hakem Kuruluna yer verilmiştir. Bu organ bir itiraz kurulu olarak değil, doğrudan karar veren tek organ olarak öngörülmüştür. Toplu Pazarlık yapma yetkileri askıya alınarak, sendikaların toplu menfaat uyuşmazlığı çıkarma ve bunları grev ve lokavt hakları ile çözmeleri söz konusu olmamıştır. Toplu hak uyuşmazlıklarında ise, toplu sözleşmelerin yorumunda yine bu Kurula önemli yetkiler tanınmıştır. (Kutal, 1988: 130).

7-1983'den Sonraki Dönem ve Son Durum

1982 Anayasası ışığında, sendikal haklar yeniden düzenlenerek işçilere, ancak toplu iş sözleşmesi görüşmeleri sırasında uyuşmazlık çıkması

halinde grev hakkına sahip olacakları, toplu hak uyuşmazlıklarında bu hak-
tan yararlanamayacakları öngörülmüştür.

T.C Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliği Sosyal Güvenlik İş ve
İşçi İlişkiler Komisyonunun hazırladığı, 2822 Sayılı Toplu İş Sözleşmesi,
Grev ve Lokavt Kanunu Genel Gerekçesinde:...yetkili sendikanın tayininde
ortaya çıkan sorunlar, hukukun temel ilkeleriyle bağdaşmayan hak grevi,
grev ve lokavt kararlarının alınması, uygulanmaya konulması ve kanun dışı
grev ve lokavt müeyyidelerinin yetersizliği vurgulanmıştır (madde 4).

5. madde de ise, 7 Kasım 1982 tarihinde kabul edilen 2709 sayılı TC.
Anayasasının öngördüğü temel tercihler, "İşçiler ve işverenlerin karşılıklı
olarak ekonomik ve sosyal durumlarını düzenlemek amacıyla toplu iş sözleş-
meleri yapma hakkına sahip oldukları; aynı işyerinde aynı dönem için birden
fazla toplu iş sözleşmesi yapılamayacağı ve uygulanamayacağı; sadece men-
faat grevi yapılabilceği; lokavtın grev kararına bağlı olduğu, grev hakkı ve
lokavtın kötü niyetle, toplum zararına ve milli serveti tahrip edecek şekilde
kullanılmayacağı; grev ve lokavtın yasaklandığı veya ertelendiği durumlarda
uyuşmazlığın Yüksek Hakem Kurulunca çözüleceği gibi ilkeler" yolunda
olmuştur (2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu Gerekçesi).

Bu görüş çerçevesinde hazırlanan, 5.5.1983 tarih 18040 sayılı **2822
sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu**, Resmi Gazetede
7.5.1983 tarihinde yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

2822 sayılı Kanun, 275 sayılı Kanundaki düzenlemeyi esas alıp buna
Anayasadaki hükümleri de ekleyerek, genel anlamdaki grev ile yasal olan ve
olmayan grevleri tanımlamıştır. Anayasamızın 54. maddesi uyarınca grev
hakkı, sadece toplu iş sözleşmesinin yapılması sırasında, uyuşmazlık çıkma-
sı halinde tanınmış 275 sayılı Kanunda yer alan hak grevine yer verilmemiştir.

2822 sayılı Kanun 25. maddede grev "Toplu İş Sözleşmesinin yapıl-
ması sırasında uyuşmazlık çıkması halinde işçilerin iktisadi ve sosyal durum-
larıyla çalışma şartlarını korumak veya düzeltmek amacıyla bu Kanun hü-
kümlerine uygun olarak yapılan greve kanuni grev denir. Kanuni grev için
aranan şartlar gerçekleşmeden yapılan greve kanun dışı grev denilir. Siyasi
amaçlı grev, genel grev ve dayanışma grevi kanun dışı grevdir. İşyeri işgali,
iş yavaşlatma, verimi düşürme ve diğer direnişler hakkında kanun dışı grev-
in müeyyideleri uygulanır. Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlü-
ğüne, Milli Egemenliğe, Cumhuriyete, Milli Güvenliğe aykırı grev yapıla-

maz" şeklinde tanımlamıştır (2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu).

2822 sayılı Kanuna göre, bir grevin Kanuni grev sayılabilmesi için üç unsurun gerçekleştirilmesi gerekir. Birincisi grevin amacıdır. Grevin toplu iş sözleşmesinin yapılması sırasında uyuşmazlık çıkması halinde, işçilerin iktisadi ve sosyal durumlarıyla çalışma şartlarını korumak veya düzeltmek amacıyla yapılmış olması gerekir. İkinci unsur grev kararının toplu görüşme ve sözleşmeye taraf işçi sendikası tarafından alınmasıdır (m.27). Üçüncü unsur ise işçilerin topluca çalışmamak suretiyle işi bırakmalarıdır. İşin bırakılması, işin durdurularak işçilerin işyerinden ayrılması zorunluluğunu doğurur. Kanun işi bırakmanın topluca olması gerektiğini söylemektedir. Grevin kanuni sayılması için belirli bir çoğunluk değil, birden çok işçinin işini bırakması gerekmektedir. Son unsur da 2822 sayılı Kanun hükümlerine uygun olarak yapılması gerekmektedir. Toplu iş sözleşmesi yapmaya yetkili sendikanın, greve karar verebilmesi için, kanundaki esaslara uygun olarak, toplu görüşme ve arabuluculuk aşamalarından geçmiş olması gerekir (Çelik, 1988: 453-457).

SONUÇ

Toplu iş mücadelelerinin toplumda birtakım olumsuz sonuçlar yaratabileceğini belirtmiştik. Gazetecilik iş kolunda grev, gazete işletmesi için oldukça yükset maliyetleri de beraberinde getirmektedir. Basın işletmeleri, diğer işletmelerden farklı işletmelerdir. Gazete işletmelerinin ürünü stoklanamaz. Gazete işletmeleri, grev süresince satış gelirlerinin yanı sıra reklam ve ilan gelirlerini de kaybederler. Aynı zamanda kamuoyunun haber alma özgürlüğü de kesintiye uğrar. Ancak, toplu pazarlık hakkının grev hakkı ile düşünüleceği ve grevsiz bir toplu pazarlık hakkının etkin olamayacağı gerçeğinden hareketle, diğer işletmelerde olduğu gibi gazetecilik sektöründe de grev kaçınılmazdır. Ayrıca gazetecilik işkolunda çalışanların, işverenlerin haksız uygulamalarıyla sık sık karşılaştığı da bilinen bir gerçektir. Günümüzde basın sektöründe sendikasızlaştırma eğilimi ve taşeron işçiliği uygulaması bu işkolunda çalışanların sosyal ve ekonomik haklarını tehdit eden gelişmelerdir.

Basın çalışanlarının toplu iş mücadelesi haklarına, sınırlamalar getiren 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev, Lokavt Yasasındaki grevi sınırlayıcı hükümlerin kaldırılması gerekmektedir. Kanunda şekli olarak var olan grevin, uygulama olanağı sınırlıdır. Kanuni grev yapılmasına olanak sağlarken, aynı zamanda da işyerindeki işçilerden isteyenlerin çalışmalarına izin

verilmektedir. Bu da işyerinde grev uygulamasını zorlaştırmakta, hak alabilmek için grevin zorlayıcı bir etken olarak kullanılmasına olanak sağlamaktadır (TGS İst. şub. Çalışma Raporu, 1986:11).

"Çalışma ve basın yaşamlarını etkilemekte olan bunalımın çözüme ulaşması için bir dizi yasa değişikliğinin bilincinde" olan Türkiye Gazeteciler Sendikası 18 Aralık 1991 günü DYP-SHP koalisyonu'na bir dizi isteklerde bulunmuştur.

İşkolundaki krizin basın çalışanlarını olduğu kadar halkın haber alma hakkını da olumsuz yönde etkilediği ileri sürülerek, diğer işkollarıyla birlikte Gazetecilik İşkolunu da etkileyen Anayasa, İş Yasası, Sendikalar Yasası, Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Yasa'sının işverenlere tanıdığı ayrıcalıkların da sorunların çalışma barışı içinde çözümlenmesini engellediği ve bu yüzden gerekli değişikliklerin yapılması zorunluluğu vurgulanmıştır.

Anayasa değişikliği ile ilgili olarak sunulan pek çok öneri arasında "İşveren karşısında üyesi bulunduğu sendika tarafından temsil edilme ilkesini yok ederek, çalışanları tek tek işverene muhatap hale getiren ve çalışanların gücünün parçalanmasına olanak veren hükümlerle, hak grevini yasaklayarak, sendikaları işsiz bırakmayı amaçlayan hükümler" in değiştirilmesi de yer almıştır (TGS Yönetim Kurulu Çalışma Raporu, 1989-1992: 46-48).

KAYNAKÇA

Kitaplar-Makaleler:

- Çelik, Nuri. **İş Hukuku Dersleri**, 9.Bası, Beta yay., İstanbul, 1988.
- Dereli, Toker. "Toplu Pazarlık Stratejisi ve Taktikleri", **Sosyal Siyaset Konferansları, 19.Kitap**, İstanbul, 1968.
- İnuğur, Nuri. **Basın ve Yayın Tarihi**, Der yay., 3. Bası. İstanbul, 1993.
- İskit, Server R. **Türkiyede Neşriyat Hareketleri Tarihine Bir Bakış**, Devlet Basımevi, İstanbul, 1939.
- Kabacalı, Alpay. **Başlangıçtan Günümüze Türkiye'de Basın Sansürü**, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti yay., 29, İstanbul, 1990.
- Karahasanoğlu, Taner. **Türkiye'de Basın İşletmelerinde Endüstriyel İlişkiler**, Yayınlanmamış prof. tezi, İstanbul, 1992.
- Koloğlu, Orhan. **Osmanlıdan Günümüze Türkiye'de Basın, İletişim yay.**, İstanbul, 1992.
- Koray, Meryem. **Endüstri İlişkileri**, Basisen yay. İstanbul, 1992.

- Kudret, Cevdet. **Abdülhamit Devrinde Sansür**, Karacan yay.İstanbul, 1977.
- Kutal, Gülten. **Türkiye'de İşçi Sendikacılığı 1960-1968** , İ.Ü.İ.F. yay.no.398, İstanbul, 1977.
- Kutal, Metin. "Toplu İş Uyuşmazlıkları ve Toplu İş Sözleşmeleri Bakımından Gelişme", **Türk İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukukunun Elli Yılı**, Basisen yay., İstanbul, 1988.
- Kutal, Metin. "Sendika Hürriyeti", **Sosyal siyaset Konferansları 13.kitap**, İstanbul, 1962.
- Nüzhet, Selim. **Türk Gazeteciliği 1831-1931**, Devlet matb., İstanbul, 1931.
- Oğuzman, Kemal. **Hukuki Yönden Grev ve Lokavt,Toplu İş Sözleşmesi Grev ve lokavt Kanununun Sistematik Tetkiki**, İstanbul, 1964.
- Oğuzman,Kemal, "Gazetecilerin Mesleki ve Sosyal Hakları ve Bunların Korunması", **İ.Ü.H.F. Dergisi cilt xxxii. sayı 2-4'den ayrı bası**, İstanbul, 1967.
- Okay, Suphi Nahit. "İş Uyuşmazlıklarının Çözüm Yolları ve Yerleri", **Sosyal Siyaset Konferansları 19. kitap**, İstanbul, 1968.
- Okay, Suphi Nahit. "Basın Mesleğinde Çalışma Mevzuatı Prensipleri", **Sosyal Siyaset Konferansları 21. kitap**, İstanbul.1969.
- Oral, Süreyya Fuat. **Türk Basın Tarihi**, 1.kitap. Oral yay., Ankara,1967.
- Özek, Çetin. **Türk Basın Hukuku**, İ.Ü.H.F yay.no. 538, İstanbul,1978.
- Sülker, Kemal. **Türkiye'de Grev Hakkı ve Grevler**, Gözlem yay., İstanbul. 1976.
- Sülker, Kemal.**Türkiye'de Sendikacılık Tarihi**, Bilim yay. cilt 1, İstanbul, 1987.
- Saymen, Ferit. **Türk İş Hukuku**, İstanbul, 1954.
- Şahlanan, Fevzi. **Sendikalar Hukuku** , Basisen Yay., İstanbul, 1986.
- Şapolyo, E. Benan, **Türk Gazetecilik tarihi ve Her Yönü ile Basım**, Güven matb., Ankara, 1971.
- Talas, Cahit. **Sosyal Ekonomi**, S.yay., Ankara,1967.
- Timur, Taner. Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş, İletişim yay., İstanbul, 1991.
- Topuz, Hıfzı. **100 Soruda Türk Basın Tarihi**, Gerçek yay. İstanbul,1973.
- Tunçay, Mete. **Türkiye'de Sol Akımlar 1908-1925**, Bilgi yay., Ankara,1967.
- Tuncay, A. Can. "Basın İş Kanunu Üzerine Düşünceler", **İ.Ü.B.Y.Y.O Yıllığı** yay.no. 3 cilt 1, İstanbul, 1988.
- Yalçın, Hüseyin Cahit. **Edebiyat Anıları**, T.İş Bank. yay. 156, İstanbul, 1977.
- Zaim, Sabahaddin, " Türkiye'de Fikir İşçileri ve İstihdam Şartları", **Türkiye**

Hırsi ve İctimai Araştırmalar Dergisi, seri A, sayı 37, İstanbul, 1962.

Diğer Kaynaklar:

Basın, TGS Gazetesi, 15 Aralık 1966.

Çalışma Dergisi, cilt 1, sayı 2, 1972.

III. Çalışma Meclisi Raporu, 1962.

TGS, Danışma Kurulu Çalışma Raporu, Ankara, 11 Kasım 1972.

TGS, 10 Ocak ve Ötesi, İstanbul, 1963.

TGS, İstanbul Şubesi Çalışma Raporu, İstanbul, 1968-1970.

TGS, İstanbul Şubesi, Çalışma Raporu, İstanbul, 1972-1974.

TGS, Genel Yönetim Kurulu Çalışma Raporu, İstanbul, 1972-1974.

TGS, Merkez Yönetim Kurulu Çalışma Raporu, İstanbul, 1976-1978.

TGS, İstanbul Şubesi Çalışma Raporu, İstanbul, 1976-1978.

TGS, İstanbul Şubesi Çalışma Raporu, İstanbul, 1983-1986.

TGS, Yönetim Kurulu Çalışma Raporu, İstanbul, 1989-1992.

274 sayılı Sendikalar Kanunu.

275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu.

2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu Gerekeçesi.

5.5.1983 tarih 18040 sayılı 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt-Kanunu.